

Ob mlačvi

v Ribniški dolini

Sredi najbolj vročega poletnega mesca smo. Pasji dnevi, doba kislih kumaric — no, letošnji avgust se je tej tradiciji nekoliko iznevil, dežja je vstopovod dovolj.

Zdaj, ko se kmetič zadovoljen ozira po skednju, polnem sena, ko rosa namaka zemljo, ki poganja otavo — je prišla doba mlačve. Plodna Ribniška dolina je zdaj oblagodarjena z vsemi zemeljskimi dobrinami. Kozolci z rumeno pšenico se bleste v soncu. Pred tednom je klasje še valovalo na polju, dokler ni padlo pod srpom žanjice in je povezano v snope prišlo med late v kozolcih, »toplarjih« ali »samcih«.

Nekoč, ko še ni bilo strojev, si videl pred slehernim skednjem postavljene snope pšenice in rži, ki je čakala »otepanja«. Ljudje so potrebovali otepe (v Ribniški dolini jim pravijo »skupneki«) za slamnate strehe. Se zdaj tu pa tam otepa v vročih pasjih dneh, ko se pšenica najbolje suši, razpostavijo snope na sonce. Na podu potem toležejo s snopi po deskah, da na ta način izluščijo zrnje iz klasja. Vsa družina je tedaj zbrana v skednju. Odrasli stopajo, srajce jim padajo preko hlač, da rosine ne bodejo v kožo, črni in prašni so, potijo se — in v potu in znoju se veča kup golice ali rosinke. Kje so tisti časi, ko so po naših skednjih odmevali udarci snopov vsevpred ves teden? Le tu pa tam po hribovskih vaseh, kjer naš skromni človek živi

kolesu dvoje src. Fant in dekle vrtita veliko kolo, na nasprotni strani se tiho pogovarja drugi parček. Ljubezen, ki se je začela na žitnem polju, ko je ona žela, on pa vezal snope, se zdaj razpleta. Pogledi se srečujejo; često se za njeno malo preohlavno bluzo pokažejo bele napete grudi, ki fantu poženo kri še z večjo silo zavrti in daje korajžo drugemu paru. Neslišno tiho se razpleta ljubezen. Včasih, ko se nagne nad njeno glavo, si zaspeeta nekaj v uho. Ona se smeje in zardi. Noč je, ko končajo. Skednji se zapro; utrujeni mladiči gredo počivat, le fantje vasujejo in pozno ponoči ali zgodaj zjutraj se zapirajo okna dekletove kamrice...

Polje valovi v vetrčih, ki veje od Sv. Ane in hiti dalje po dolini tja do Strmca. Detelja v »ostrnicah« na polju se suši in razsirja prijeten, omamljajoč vonj, po njivah. Tu pa tam plevelje plevelce. Kakor pripleplene k zemlji čepi in pulijo strnišče, da bo imelo korenje prostor pod soncem. Pet jih je. Po njivi počasi lezejo, klepetajo in obrirajo sosede od blizu in daleč. Polje pa imajo vzorno obdelano.

Fantje in moške, kar jih ni na braniku domovine, delajo v gozdu. Vozijo hlode, deske, žagajo in lupijo hoje, spravljajo jih z Velike gore po plazju navzdol. Letos je bila sezona za les. Marsikateri kmetič si je z lesom rešil zadolženo domačijo. Tudi uboga para, naš delavec, je zaslužil še kar dobro. Stotine voz lesa roma sleherni dan po prašni cesti v trg. Ni čudno, da je rekel oni dan vaški modrijan Matič: »Ljudje božji, al' vajste, de je gozd naša mounza krava. Kar je ze otroka mleku, tu je ze nas use — naša gora, naš gozd.«

Prav ima modrijan Matič. Ožage »ožigajo«. Lonci, sklede, rožniki, konjički, »šparovčki« in čstala lončena roba se sleherni dan tudi za časa mlačve že v zidanih pečeh — ožage imenovanih. Lončarji zaslužijo tudi v vročih avgustovskih dneh kak dinar doli v Primorju. Pa tudi naši sekmi po Dolenjskem, Notranjskem in sosednjem Hrvaškem se ponašajo z obiski ribniških lončarjev. Malo težje je z rešetarji. Meja je zaprta. Ravno sedaj, ko je sezona ob času mlačve za naše rešetarje tudi v sosednji državi največja, ne morejo tja. Vojna, kaj hočemo! Tudi nevtralni rešetarji jo prav brdsko občutijo. Zdaj so doma. Obodi, reita, rešeta počivajo in čakajo boljših časov. Kdaj? Ta »kdaj« je stalno v mislih neštetim pridnim ribniškim zdomarjem. Kajpada si Dolenjevaščani iznajdljivi in posebno Rakitiščani zaslužijo lepe denarce z nabiranjem gob včasih li-povega cvetja, raznih zdravih zelišč in malin. Veseli gredo že ob treh zjutraj v obširne gozdove, nabirat maline, pojoč:

Vi ste baroni,
ga pijete po kroni,
ga pijete po kroni,
kr d'narce imate.

Mi smo malinarji,
ga pijemo po dinarji,
ga pijemo po dinarji,
ke d'narce imate.

In kar je res je pa res: tako pridnih ljudi, kakršni so v Ribniški dolini, ne najde-te nikjer. To mi je že marsikdo povedal, ko se je o tem prepričal. Kersnik je ob priliki zapisal:

Od griča Orteneškega
pa do kočevske meje
je del sveta najlepšega,
ki le Slovence šteje.

Bog čuva naj prelepi svet,
pred hudim naj ga varje,
ohrani naj še mnogo let
lončarje, rešetarje.

Mine teden dni. Zatopljeni v delo preko tedna, se zbirajo ob nedeljah pred hišami in si pripovedujejo novice. Marsikate-ro pametno razderejo ob polju vina v gostilni, pod lipo, pa tudi na poti po polju. Ko nastopi noč, gredo fantje vasovat. Sobota in nedelja sta njihova dneva. Pesem se razlega po vaseh. Tu pa tam hripavo. Včasih, ko je bilo po naših vaseh še več romantike, je bilo užitek poslušati skoraj vsak poletni večer fantevske pesmi, kakršna je tale:

Slehernega otroka je rodila polet. To je bilo nemara vzrok, da ji nobeden ni umrl. Poletja so za novorojenčke pač ugodna. Tople sapice jim pihajo, sonce jih ljubkuje skozi okinjake na koči in šelest listja na drevju se pogovarja z njimi, zakaj matere za vse to nimajo časa. Kdo bi pa ob delovalov grunt, če bi mati ljubkovala svojega otroka? Porodiš ga, poležiš v postelji, dokler ga ne prineso od krsta, potem pa ga položiš v krnico, od koder ga dvigneš le, kadar ga krmiš.

»Otrok se ti dere, Katreja!« ji je včasih povedal sosed, ona pa se ni niti ozrla ni od dela, ampak mu je odgovorila med zama-hom z motiko: »Naj se dere, jaz sem se tudi. Se bo že navadil molčati, kakor se kmetu spodobi! — Bolj ko se bo drl, močnejša bo imel prsa.«

In je delala dalje, dokler ji prsi niso začele močiti jope. Nekoliko jezna je stopila tedaj v hram, dvignila dete iz krnice in si ga obesila na prsi, kjer je viselo, dokler ni izplilo poslednje kaplje iz njh.

Tako je šlo iz leta v leto. Ne samo pri Gregorjevi Katreji, povsod: pri sosedih, po vseh vaseh, po vseh farah, kjer so stanovali siromaki, vsak delo na gruntu za-

»Moja si, moja boš,
poh mlane ležala buoš,
če bo kaj novega,
zibala buoš.«

Okence v kamrici se je odprlo, prikukalo je dekle, čakalo je fanta.

Večno lepe so avgustove noči na deželi. Še lepše je, ko v daljavi vrisajo fantje, tam na koncu vasi pa se Janez in Micka, ki sta se seznanila ob žetvi se vzljubila pri mlačvi — ljubita in prisegata drug drugemu ljubezen do groba... V podstrešju se ob šepetanju zaljubljenec zbuje mla-de lastovičke in kukajo iz toplega gnezde-ca, ki se svetlika v mesečini.

Doba mlačve je nepopisno lepa na de-želi za vsakogar, ki hoče miru, romantike, življenjske radosti med našim preprostim, pridnim in delovnim ljudstvom.

Tone Trdan.

Razgledi in sprehodi

Smej se bajaco

V cirkuški areni stoji pajac in se pre-pira s svojim drugom.

Publika pa se krohoče!

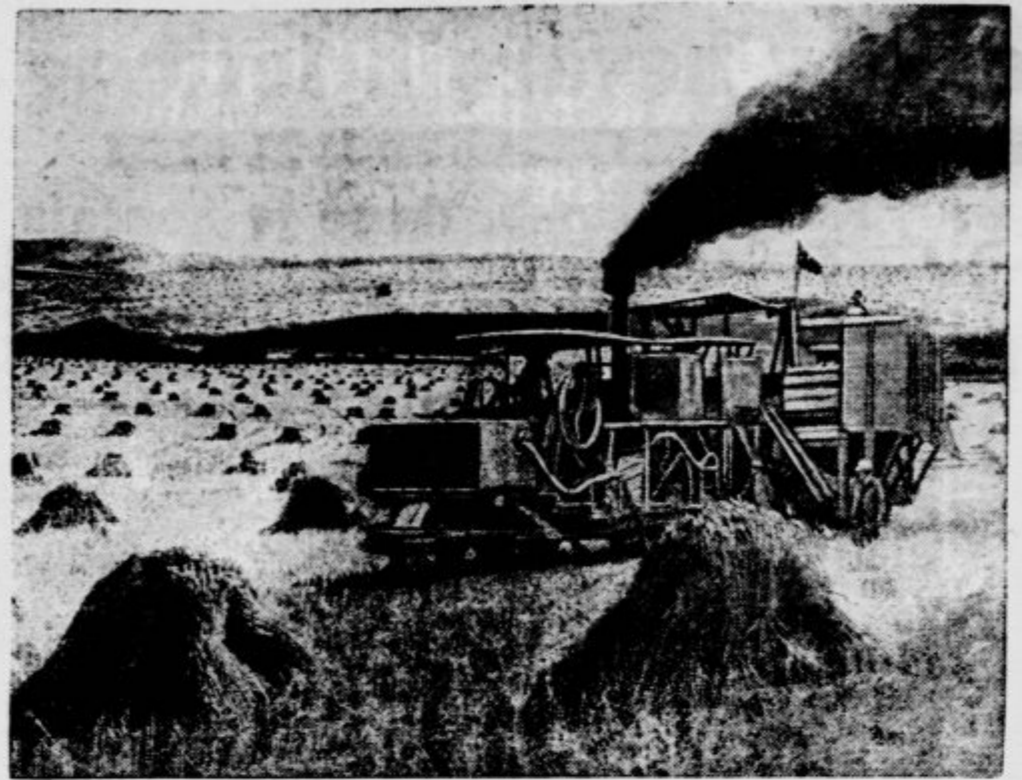
Zakaj? Pajaci niso nič drugega kakor ljudje, ki pretiravajo. Dogodke vsakdanjega življenja lahko zvečer v cirku ali varietetu vidimo pretirane do groteske. Kajti pajaci igrajo le norosti vsakdanjega življenja. Koliko duševnih klofut moramo med dnevom ravnodušno vtakniti v žep! Zvečer pa se smejejo klofutam, ki jih dobi pajac. Smejejo pa se tem klofutam, ker nas je notranje sram! Saj občutimo lastno tragiko. Kar nas draži k smehu, je samo škodoželjnost zaradi lastnih norosti. Pajac ni nič drugega kakor posebljenje človeških slabosti in napak.

Tema »Smej se, Bajaco«, ki so jo umet-niki gonili v raznih oblikah do smrti, pri občinstvu svoje privlačnosti še vedno ni izgubila. Kajti človeško čustvo le preveč občuti, da je oseba ubogega norca, ki ve-dno pleše, le pliglat lastne osebe in da samo odkriva strani lastnega čutnega življenja.

V zorečem poletju

Kako svetleče je stalo žito v poletni no-či! Če bi bil Bog sam posejal, klasje ne bi moglo biti višje...!

Spodaj v meglji je klopotalo mlinsko ko-lo in dolina je dišala kakor kmečka izba ob krušni peki. In jutri navsezgodaj pri-čne žetev v žitavi!

Stroj, ki žanje in mlati po ruskih poljanah

Če ti ljubo žitje pada pred nogami, seč za sečjo, in če prasketajo snopi pod žen-skimi rokami: tedaj čutiš, kako ti v srcu vre veselje poljedelca.

Ko sem stopal nizdol proti mlinu, je pa-dal potok na mlinsko kolo; dvoriščna vrata so bila odprta na stečaj in na hišni ste-ni se je svetila kosa. Pa je hlapec pogra-bil za koso in jo nesel ob meji navzgor do žitnih njiv. Tam ob robu je dvignil koso za seč, zazvenela je skozi stebela kot tajn-stvena glasba, h kateri nihče peti ne mo-re, ker mu glas od žalosti zamre. In jaz menim, če poje kosa pri košnji, tedaj po-je tudi zemlja iz globočin.

Ko je ležalo že čez pol njive žita na str-nišču, je naenkrat zagorel gozd v plani-nah v siju jutrnjega sonca. Kmalu so tu-di škrljančki ljubko zapeli in spodaj v do-lini je mežnar zbudil jutrnji zvon. In po-tok je šumel in jutrnji piš je zamajal le-skine steblike.

Zoreče poletje. Sinji in zeleni svet, pro-strana polja, tihe lese, cvetno in žetnjsko veselje... Srebrnotemni glasovi valovijo čez travnike in polja. — Tiho in zamišlje-no plava duhteč vonj v sinji zrak. — Tam nekje v dalji se topaljajo pesmi... Spe-vi o gozdu in domovju, o poljanah in belih cestah, o valovčih tratah, o potokih, go-rovjih in dolinah...

Zaostanci

Še enkrat si stisneta roke, potem odpe-lje brzovlak enega na jug, drugega proti severu na počitnice in letovanje.

Poleg pa stoji tretji, ki je pravkar s skrivljenega hrpta vrgel težak kovčec na prtljajno tehtnico; za prihodnji vlak, ki bo spet s polno paro odpeljal nekaj srečnih ljudi. Potem dobi nosač svojo nagrado ter se nasloni, roke v hlačnih žepih, v kot in niti ne ve, da je njegova navzočnost na tem mestu — zaostanek.

Onega z brzovozno vozovnico v roki vle-če nekaj venjak v širni svet — poleg nje-

ga pa stoji spet drugi s kleščami v roki, ki mora ostati doma, kadar drugi potuje-jo. Toda on ščiplje in se službeno vlnudno smehlja in v ščipljenju in smehljanju sploh ne ve, da je njegovo ščipljenje in smehlja-nje — zaostanek.

Tri skatle s klobuki vzame milostiva v Crikvenico ali na Bled; avto čaka že ne-strpno pred hišnimi vrati in milostiva — čaka še na četrti klobuk! Za božjo voljo, zamudili bomo vlak, in dekleta še vedno ni tu! In s tako gotovostjo so ji obljubili! Slednjic vendar že prisopiha, vsa rdeča v obraz. S skatlo na streho k drugim trem, hitro na voz, kratek hrušč in ropot, zgini-li so!

Deklece se počasi obrne — lica dobijo spet svojo naravno barvo, nekoliko bleda in upadla so — gre in zavije v stransko ulico, zleze spet v tretje nadstropje, v tako imenovani »salon«, misli na svojo na-slednjo pot in prav nič ne ve, da je nje-no sopihanje in lazenje in mišljenje — njen zaostanek.

In tisti, ki je koval cepin in sešil nahrbt-nik ter namazal čevlje za planine, kuje in šiva ter maže naprej in vsi skupaj ne ve-do, da je njih kovanje, šivanje in mazanje — zaostanek.

Oče zarzuje mernike

s kopicjo otrok pod slamnato streho, še li-siš pesem tip-top, tip-top...

Pred skednjem pa vreščijo otroci, pri-pravljeni na južino. Kajpada je južina po-glavitna reč pri tem poslu. »Blincic« (popar-zen kruh), jakopovke (hruške, ki dozore o sv. Jakobu), kos bele pogače in liter vina — ta jed mora biti pri sleherni mlačvi. Koš-ček sreče in zadovoljstva našega oratarja, ki je po opravljenem »otepanju« zadovol-jen in vesel sedel v hruškovo senco in ugibal, ali bo dal kup v skednju dvajset, pet in dvajset ali trideset mernikov zr-nja... Otroci, domači in tuji se kopajo pod kozolcem v prahu ali pa plezajo spet en-krat po dolgem času po latak navzgor. Do-mači slastno jedo pogaco. Sosedovi jih gle-dajo z velikimi očmi... Mornja so lačni. Iz prahu delajo kufe in se valjajo. Uma-zani so. Nekaterim se pozna, da so jim ma-tere dale pred tednom sveže perilo. Fran-cke ne marajo, ker je nezakonsko dete. Čudno. Že otroci vedo Gotovo so jim ma-tere povedale, naj se ne družijo z ono »pri-tepenko«. Mater so gospod s prižnice »vr-gli« dve nedelji zapored, ko so govorili o čednosti naših deklet. Ubogi otrok, ko bo do cunje na njem razpadle, se ga bo kdo usmilil z novimi krpami! Ali čuti krivico, ki mu jo delajo tovariši?

Danes se namesto »otepanja« oglaš-a pesem mlatic. Stroj je nadomestil člove-ka. Teden dni je nekoč kmetič vihtel sno-pe, zdaj napravi stroj isto delo v nekaj urah. Teden dni je tedaj oratar užival sre-čo, da bo njegova številna družina jedla pogačo... Danes je prikrajšan za ta užitek. Stroj ga je nadomestil. Enakomerna pesem ročne ali motorne mlatice se oglaš-a po naših vaseh. Ljudje vrtijo velika ko-lesa. Stirje so; eden meče klasje med zo-be, drugi grabi prazno slamo izpod stroja. Izmučena telesa, črna in prašna, se znoji-jo. Vendar se zjasni obraz ob pogledu na kup zrnja v kotu, ki bo dalo belo pogačo za kruh in »povanco«. Včasih se najde ob

Andraž Porekar:

Krst Gregorjevega Tuneka

Ob senski kositvi je Gregorjeva gospo-dinja desetlet porodila. Tokrat fanta. Tako je bilo prav, zakaj z devetim porodom je dala hiši dekle. Od prvega poroda dalje so se namreč novorojenčki vrstili pri hramu v pravilnem vrstnem redu: za fantom de-kle, za dekletom fant, in podoba je bila, da vrstni red ne bo pretrgan do kraja. Gre-gorjeva gospodinja še namreč ni namera-vala nehati roditi. Dva in trideset let, ki jih ji je založil na pleča gospod Jezus, je govorilo zoper to. Vrhu tega sta bila z mo-žem mnenja, da mora imeti krščanska družina obilo prirastka.

Gospodar, Gregorjev Tomaž, je sklenil že nekoč, ko je kot fant poslušal pridige na svetih misijonih, kjer so častiti gospodje misijonarji grajali slabo rodnost nekaterih ženak, ki dajo državi in cerkvi le po sedem otrok, da bo njegova žena dvignila število rojstev visoko nad sedem. Nekoliko grunta je imel sam, nekoliko ga je nameraval pri-ženiti, pa se bo že dalo izhajati, si je mislil. Otrok je tako kakor pes: če ga ne nakrmiš do sitega, si sam poišče kruha.

Ko se je oženil s to svojo Katrejo, za katero ni vedel vse do takrat, ko ga je ujec pripeljal k nji v ogledi, mu seveda ni prinesla k hramu kaj prida dote, saj je zanjo kupil le par ogonov njive s širokimi vrtniki ob straneh in z jarkom kraj veli-ke ceste, ali baba je bila delavna kljub šibkosti svojega telesa, pa je bil prepričan, da bo primanjkljaj pri doti izravnila s

hiteva celega človeka, pa mu še ne da to-liko, da bi lahko pošteno živel.

Včasih je čula kje, v zvezi z otroki, besedo o vzgoji. Razpravljali so o nji lju-dje, ki niso bili kmetje. Njej je bila ta beseda tuja. Kje pa kmet utegne vzgajati otroke, je mislila sama pri sebi. Zvečer, ko se je trudna in izgarana privlekla s polja in so otroci zaspano posedali po pra-gih, po trati ali pa na klobeh ob peči, jih je segnala skupaj, najrajši k mizi. Posta-vila je prednje večerjo, kakršno jim je pač lahko dala, in ko so pojedli, so morali mo-liti večerne molitve. Dremali so, kimali, tolkli z nosovi ob mizo, njeno oštevanje jih je za trenutno vzdrnilo, toda spet so za-cumali.

»Samo da otrok zna moliti, pa je vzgo-jen.« je pravila, »drugega kristjanu ni treba.«

Tudi mož, Tomaž Gregorec, je bil tega mnenja. Toda on pri vzgoji ni uporabljal samo kipekčjega glasu, temveč tudi le-skovko. Med molitvijo je imel to leskovko zmerom pred seboj na mizi, in če je kateri izmed otrok preočito zacumal, je tiho se-gel po nji; rahlo je zašvignil po zraku, lopnilo po glavi, hrbuti, ali koder je že bilo, in grešnik se je vzdramil. Presunljivo zbe-gano je pogledal očeta in začel na ves glas: »In ne pelji nas v izkušnjava...« — Čez čas je padla palica po drugem in tako so se med bolečino in jezo navadili moliti, preden so vedeli, kaj je prav za prav molit-ve. Mnogo solza je bilo v hramu, mnogo vzdihov in preplašenih pogledov, preden je šel z jezika očenaš, angelsko česčenje, rožni venec, ali šlo je. In če so prišli k hiši slučajno domači gospod župnik, je moral

dveletni otrok moliti pred njimi, česar se je bil naučil. Če so ga pohvalili, sta bila oče in mati blažena od pohvale in še otroci so pozabili na solze.

Zdaj je ležal v njenem naročju desetlet. Vekal je, migal s svojo rdečkasto drobno glavico ter se napanjal, kakor da bi hotel izravnati gubasto kožo na svojih suhih udih.

»Tomaž, si dal svinjam jesti?« je spra-sevala moža, ki se je motovilil okrog peči, kakor da bi česa iskal.

»Pa da nisi dal prasečnici premrže re-je?« je tiščala dalje ter se tu pa tam ozira na otroka z nevoljnim pogledom. Dri se je na vsa usta, pa ni mogla čuti, kaj ji je odgovarjal mož. Dobra ura je minila od poroda in najrajši bi vstala, da ji ne skva-rijo česa v gospodinjstvu, a morala je po-čakati v postelji vsaj, da bo otrok krščen.

»Pij še, Katreja, da boš nadomestila iz-gubljeno kri!« ji je prigovarjala babica, vaška ženska, ki se je izučila babištva pri lastnih porodih. Takšne babice so za siro-maka poceni. Botra ji plača pijačo ter ji navzre še kakšnega kovača, šolano babico pa je treba plačati. Ni se ji že ljubilo piti. Od snoči, ko je pri opravljanju živine za-čutila, da se ji bliža ura poroda, je pila šmarnico, zakaj pravo vino, ki ga mora piti, kolikor ga lahko nese, vsaka porod-nica, je predrago. Botra ji je poslala zve-čer putrih šmarnice in to je vlivala vase, da bi ne čutila bolečin.

Ko se je otrok narodil, je babica tudi njemu v usta vtila žličko šmarnice, da bi bil močnejši. Mleka mu namreč ni dobro dati takoj. Dobro mu je spustiti na jezik požirek kamilčnega čaja, še več mož pa

mu da seveda vino. Tudi cucelj, katerega mu je bil pripravil oče iz krpe rjave kote-nine, je babica pomočila v šmarnico in otrok je mlatic pri njem, utihnil, a je čez čas znova zavekal.

Ko je prišla še botra z dvema voščeni-ma svečama, zavita na doljnem koncu v papir in s sličnami svetnikov na gornjem koncu, sta otroka okopali. Plenice, v ka-tere je bil zavil po rojstvu, sta zamenjali z belimi.

»Bo dete vsaj pri krstu snažnos, se je nasmehnila mati. Povezali sta mu roke in noge z dolgim povojem, ki sta mu ga namo-tali tudi okrog života, da je bilo otroče trdo ko štruca.

Botra je iz cekarja potegnila belo kapico ter krstno odefico, ki si jo je bila izposo-dila v vasi. Ta defajca je bila tako rekoč občinska last. Damiševa Liza jo je hnela, izposojala si jo je pa od nje vsa vas. Pre-veleki sta z belo prevleko podglavnik, polo-žili otroka nanj, ga pokrili z odefico čez gavo, nato pa sedli za mizo, da bi se pred krstom nekoliko pokrepčali. Otrok je še nekaj časa kričal, migal z glavico, kakor da bi se hotel otresti odefe, ki mu je legla na obrazek, polagoma pa je utihnil. Ne da se pomagati, kakor pravijo botre, otroka je treba pokriti čez glavo, čeprav nemara ne-koliko teže diha, boljše tako, kakor da bi ga na poti h krstu kdo svrtilil.

Porodnica je sedela v postelji. Najstarej-ša hči ji je iz skrinje pod streho prinesla stare janke in jančjake, ki niso bili več za rabo. Trgala je iz njih še cele zaplate bla-ga, ki ga bo imela za plenice.

»Kje si pa more siromak kupiti prave plenice. Mnogi še starih jank ne premo-

Svojevrsna mlaticnica v senci egiptovskih piramid